

Господарське право; господарсько-процесуальне право
УДК 346.26:341.384((470+571):477)

Кирильцев Кирило Сергійович

Головний спеціаліст

Управління відшкодування збитків, завданих збройною агресією,

Міністерства юстиції України

Kyryltsev Kyrylo

Chief specialist of

Division for Reimbursement of Damages Caused by Armed Aggression

Ministry of Justice of Ukraine

**ПОДАННЯ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ — ПІДПРИЄМЦЯМИ ЗАЯВ
ПРО ВОЄННІ ЗБИТКИ ДО МІЖНАРОДНОГО РЕЄСТРУ ЗБИТКІВ
SUBMISSION OF CLAIMS REGARDING WAR DAMAGES TO THE
INTERNATIONAL REGISTER OF DAMAGE BY INDIVIDUAL
ENTREPRENEURS**

Анотація. Вступ. Для подолання наслідків війни Україна разом із міжнародними партнерами створює спеціальний компенсаційний механізм, покликаний відшкодувати всі збитки, втрати та шкоду, завдану вторгненням Росії. Першим етапом такого механізму є створений у 2023 році при Раді Європи Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі — міжнародний Реєстр збитків, Реєстр). У статті досліджується діяльність міжнародного Реєстру збитків стосовно обліку збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців.

Мета. Метою статті є правовий аналіз прийнятих міжнародним Реєстром збитків правил і положень, а також національного

законодавства, стосовно заяв щодо збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: міжнародно-правові акти, зокрема правила і положення міжнародного Реєстру збитків; акти національного законодавства; наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів. Для досягнення цілей статті використано методи аналізу і синтезу, а також формально-юридичний, порівняльно-правовий, прогностичний методи.

Результати. Ідентифіковано основні правила і положення міжнародного Реєстру збитків, що стосуються збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців. Проаналізовано особливості відповідних правил і положень, виявлено недоліки у правовому регулюванні: зокрема, щодо розмежування між видами збитків та правової невизначеності. Проаналізовано правила і положення Реєстру, а також національне законодавство щодо процесу подання фізичними особами — підприємцями відповідних заяв до Реєстру. Визначено стан впровадження технічної можливості подання заяв щодо збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на імплементації відповідних правил і положень Реєстру у національному законодавстві, а також на подальшій практиці Реєстру щодо розгляду заяв фізичних осіб — підприємців. Крім того, вбачається за необхідне комплексне дослідження всієї класифікації заяв міжнародного Реєстру збитків та правил і положень Реєстру щодо інших категорій, а не лише тих, що пов'язані із підприємницькою діяльністю фізичних осіб — підприємців.

Ключові слова: фізична особа — підприємець, збитки, агресія Російської Федерації проти України, міжнародний Реєстр збитків, Рада Європи.

Summary. *Introduction.* To overcome the consequences of the war, Ukraine, together with its international partners, creates a special compensation mechanism designed to compensate for all the damage, loss, and injury caused by Russia's invasion. The first stage of this mechanism is the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine (hereinafter referred to as the international Register of Damage or the Register), established in 2023 under the auspices of the Council of Europe. The article examines the actions of the international Register of Damage in relation to recording the damage caused to the entrepreneurial activities of individual entrepreneurs.

Purpose. The purpose of the article is to provide a legal analysis of the rules and regulations adopted by the international Register of Damage, as well as national legislation, regarding claims in relation to damage caused to the entrepreneurial activities of individual entrepreneurs.

Materials and methods. The research materials include: international legal acts, in particular the rules and regulations of the international Register of Damage; acts of national legislation; academic works by foreign and domestic authors. To achieve the article's objectives, methods of analysis and synthesis were used, as well as formal legal, comparative legal, and prognostic methods.

Results. The main rules and regulations of the international Register of Damage relating to damage caused to the entrepreneurial activities of individual entrepreneurs have been identified. The features of the relevant rules and regulations have been analysed, and shortcomings in legal regulation have been identified, in particular regarding the distinction between types of damage and legal uncertainty. The rules and regulations of the Register, as well as national legislation on the process of submitting relevant claims to the Register by individual entrepreneurs, have been analysed. The status of implementation of the technical capability to submit claims regarding damage caused to the entrepreneurial activity of individual entrepreneurs has been determined.

Prospects. Further research should focus on the implementation of the relevant rules and regulations of the Register in national legislation, as well as on the Register's further practice in reviewing claims from individual entrepreneurs. In addition, it is necessary to conduct a comprehensive study of the entire classification of claims to the international Register of Damage and the rules and regulations of the Register regarding other categories, not just those related to the entrepreneurial activities of individual entrepreneurs.

Key words: *individual entrepreneur, damages, aggression of the Russian Federation against Ukraine, international Register of Damage, Council of Europe.*

Постановка проблеми. Наразі складно точно оцінити, які наслідки мала збройна агресія Російської Федерації для підприємницької діяльності фізичних осіб — підприємців. Відповідно до Четвертої швидкої оцінки шкоди і потреб на відновлення України (RDNA4), у якій проаналізовано наслідки повномасштабного вторгнення Росії в Україну станом на грудень 2024 року, збитки, втрати і потреби у сфері торгівлі та промисловості становлять 17,5 млрд дол. США, 213,9 млрд дол. США і 64,4 млрд дол. США відповідно [1, с. 44]. Окремо дані щодо фізичних осіб — підприємців у аналізі RDNA4 не зазначені.

Для подолання наслідків війни Україна разом із міжнародними партнерами створює спеціальний компенсаційний механізм, покликаний відшкодувати всі збитки, втрати та шкоду, завдану вторгненням Росії. Першим етапом такого механізму є створений у 2023 році при Раді Європи Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі — міжнародний Реєстр збитків, Реєстр) [2]. Паралельно відбувається робота зі створення міжнародної комісії, яка розглядатиме і оцінюватиме заяви, внесені до Реєстру, та визначатиме суми компенсацій для постраждалих [3].

Хоча міжнародним Реєстром збитків досі не було розпочато прийняття заяв стосовно збитків підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців, можна констатувати, що Реєстр веде відповідну підготовчу роботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародний компенсаційний механізм для України, першим етапом впровадження якого є міжнародний Реєстр збитків — новий та унікальний феномен. Це обумовлює малу кількість профільної літератури, особливо щодо порядку звернення до Реєстру у окремих категоріях.

Виданий у 2023 році «Довідник з міжнародних компенсаційних комісій» містить окрему главу за авторства К. Джорджетті та П. Пірсола, присвячену саме українському випадку [4] — але з моменту публікації Реєстр значно просунувся в своїй діяльності, затвердивши правила та положення щодо своєї роботи та розпочавши прийом заяв за деякими категоріями. У вітчизняній літературі ґрунтовним дослідженням світового досвіду та українського компенсаційного механізму є дисертація на здобуття ступеня доктора філософії І. Р. Мудрої «Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії» [5], яка, утім, через масштаб предмету дослідження також не висвітлює в деталях правила міжнародного Реєстру збитків та порядок подання заяв до нього.

Отже, дослідження теми подання фізичними особами — підприємцями заяв про воєнні збитки до міжнародного Реєстру збитків є актуальним не лише через суспільну важливість, але й з огляду на недостатню опрацьованість у науковій літературі зазначеної тематики.

Метою статті є правовий аналіз прийнятих міжнародним Реєстром збитків правил і положень, а також національного законодавства, стосовно заяв щодо збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців. Для реалізації мети передбачається вирішення таких *наукових*

завдань: проаналізувати правила і положення Реєстру щодо категорій, пов'язаних зі збитками, завданими підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців; проаналізувати правила і положення Реєстру, а також національне законодавство щодо процесу подання фізичними особами — підприємцями відповідних заяв до Реєстру; виявити недоліки і напрями для покращення відповідного правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення проблематики подання фізичними особами — підприємцями заяв до міжнародного Реєстру збитків про відшкодування збитків, завданих їхній підприємницькій діяльності внаслідок агресії Російської Федерації проти України, доречно спочатку коротко окреслити відповідні нормативні і теоретичні підвалини.

Так, згідно зі статтею 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [6].

Зазначене положення знаходить свій розвиток у статтях 50–51 Цивільного кодексу України: фізичні особи з повною цивільною дієздатністю за умови відповідної державної реєстрації мають право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, і до такої діяльності застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин [7].

Що стосується збитків, то Цивільний кодекс України в статті 22 визначає збитки як, по-перше, реальні збитки, якими є втрати, пов'язані зі знищенням або пошкодженням речі, та витрати, необхідні для відновлення порушеного права, а також як, по-друге, упущену вигоду, тобто доходи, які могли б бути одержані у разі відсутності порушення права. Українське законодавство також послуговується поняттями майнової та моральної (немайнової) шкоди. Цивільний кодекс України деталізує положення про відшкодування шкоди в однойменній главі 82 [7].

Утім, необхідно зауважити, що поняття принципу міжнародної відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння, згідно з Дж. Крофордом, давно відійшло від традиційного цивілістичного підходу до його розуміння [8, с. 14]. Тому відповідні положення українського законодавства слід застосовувати із застереженням.

14 листопада 2022 року резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України» визнала, зокрема, що Російська Федерація має нести відповідальність за будь-які порушення міжнародного права в Україні, включно з відшкодуванням шкоди і збитків, що завдані її міжнародно-протиправними діями. Також було визнано необхідність заснувати у співробітництві з Україною міжнародний механізм відшкодування таких збитків, втрат або шкоди та рекомендовано створити міжнародний реєстр збитків, який би слугував як інструмент збереження інформації щодо відповідних доказів і заяв від фізичних осіб, юридичних осіб та держави Україна [9].

Вже через півроку після зазначеного рішення Генеральної Асамблеї ООН, 12 травня 2023 року резолюцією Комітету Міністрів Ради Європи було створено міжнародний Реєстр збитків [2].

Згідно зі статтею 1 Статуту міжнародного Реєстру збитків, затвердженого як додаток до резолюції про створення Реєстру, міжнародний Реєстр збитків «служе для документального обліку доказів та інформації, що стосуються заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих 24 лютого 2022 року або пізніше на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води, всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна, включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи підконтрольні установи, міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України. Реєстр створюється як платформа

для міжурядового співробітництва, яка діє в інституційних рамках Ради Європи» [2].

Отже, міжнародний Реєстр збитків не обмежений нормами українського законодавства, оскільки є частиною Ради Європи як міжнародної організації.

Маючи на увазі відповідний контекст навколо міжнародного Реєстру збитків, перейдемо до видів заяв, які фізичні особи — підприємці можуть подати до Реєстру, та пов'язаної із цим проблематики.

26 березня 2024 року міжнародний Реєстр збитків затвердив категорії заяв, які можуть бути внесені до нього [10].

Серед передбачених Реєстром категорій виділяється А3.5 «Втрата приватного підприємництва» як така, що безпосередньо пов'язана з підприємницькою діяльністю фізичних осіб — підприємців.

Якщо проаналізувати положення пункту 3 правил подання заяв за зазначеною категорією, то можна узагальнити, що до неї застосовуються такі правила:

- заяви можуть бути подані фізичними особами або від імені фізичних осіб, які зареєстровані як фізичні особи — підприємці за законодавством України або іншим застосовним законодавством;
- заяви можуть бути подані щодо втрати прибутків, понесених такими фізичними особами — підприємцями;
- докази на підтвердження заяви можуть включати фінансові рахунки фізичної особи — підприємця за роки, що передували втраті, контракти або документи податкової звітності. Докази, які подаються щодо втрати прибутків, повинні включати докази витрат, які були б понесені для того, щоб отримати дохід, що було втрачено [11].

Отже, категорія заяв АЗ.5 охоплює збитки, які в розумінні статті 22 Цивільного кодексу України є упущеною вигодою, а саме доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене.

Утім, предмет правового регулювання зазначеної категорії не може не викликати запитання.

Насамперед, по-перше, незрозуміло, що саме означає назва даної категорії — «Втрата приватного підприємництва» — та які це має наслідки. Чи означає використання слова «втрата» те, що заяви в даній категорії можуть подавати лише ті заявники, чия підприємницька діяльність була припинена внаслідок агресії Російської Федерації? Правила подання заяв за категорією АЗ.5, як зазначено вище, на це не вказують. Однак форма заяви, що додається до правил, свідчить про протилежне. Так, у пунктах 29–30 форми вимагається описати тип та дату події, що призвела до втрати приватного підприємництва, у пункті 33 форми йдеться про докази втрати приватного підприємництва, а пункт 31 форми передбачає зазначення дати відновлення приватного підприємництва, але лише «за наявності» [11]. Крім того, застереження, інформація та інструкції для заявників, що також додаються до відповідних правил, у пункті 5 вказують, що категорія АЗ.5 включає «вимоги, пов'язані лише зі збитками, понесеними безпосередньо внаслідок втрати підприємницької діяльності» [11]. Такий різнобій у правилах Реєстру негативно впливає на правову визначеність щодо даної категорії заяв.

По-друге, назва зазначеної категорії викликає і інше зауваження у контексті українського законодавства, а саме щодо використання сполучення слів «приватне підприємство». Так, відповідно до статті 2 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» суб'єктами підприємництва є юридичні особи —

суб'єкти господарювання та фізичні особи — підприємці [12]. Натомість категорія А3.5 стосується лише фізичних осіб — підприємців.

По-третє, попри типологічну близькість до категорії А3.5 як заявники не включені особи, що проводять незалежну професійну діяльність — вони натомість згадані у пункті 3 правил щодо категорії А3.4 під терміном «самозайняті особи» [13]. Це є ще однією відмінністю від українського законодавства, яке під самозайнятими особами розуміє сукупно фізичних осіб — підприємців та осіб, що проводять незалежну професійну діяльність (підпункт 14.1.226 статті 14 Податкового кодексу України [14]).

Насамкінець, по-четверте, звертає на себе увагу те, що категорія А3.5 охоплює лише такий вузький вид збитків, понесених фізичною особою — підприємцем. Інші збитки, пов'язані з підприємницькою діяльністю фізичної особи — підприємця, охоплюються іншою категорією.

Так, згідно з пунктом 3.3 правил подання заяв за категорією А3.7 «Інші економічні втрати», ця категорія включає, зокрема:

- економічні втрати, спричинені пошкодженням, знищенням або втратою активів, якими володіє та використовує у зв'язку з його професійною діяльністю заявник;
- витрати, пов'язані з евакуацією або переміщенням професійної діяльності заявника з місця її здійснення на території України в інше місце (включаючи транспортні та логістичні витрати, витрати на відновлення бізнесу та інші прямі витрати) тощо [15].

Стосовно активів, евакуації та переміщення дані правила посилаються на визначення, наведені в правилах щодо категорій для юридичних осіб. Пункт 3.3 правил для категорії С3.1 визначає поняття активу як «будь-яку матеріальну або нематеріальну цінність, яка генерує (створює) економічні вигоди або від якої очікується створення економічних вигод для її власника (власників)» [16]. Згідно з пунктами 3.3

та 3.4 правил для категорії С3.3 переміщенням бізнесу є «повне або часткове фізичне переміщення операційної діяльності, активів та/або працівників бізнесу з його первинного місця розташування на нове місце зі збереженням його існуючої юридичної особи та її правосуб'єктності», а евакуацією бізнесу є «термінове переміщення бізнесу внаслідок або з метою уникнення безпосередньої та прямої загрози» [17].

При цьому правила щодо категорії А3.7 окремо вказують на те, що наведені вище приклади збитків не є вичерпними.

Таким чином, основна частина збитків підприємницькій діяльності фізичної особи — підприємця, спричинених внаслідок агресії Російської Федерації проти України, охоплюються саме категорією А3.7 «Інші економічні втрати». Із цим пов'язана ключова, на нашу думку, проблема класифікації категорій міжнародного Реєстру збитків щодо відповідних збитків.

Адже крім вже наведеного, категорія А3.7 «Інші економічні втрати» включає в себе можливість подання заяв також щодо:

- економічних втрат, спричинених втратою підтримки внаслідок смерті, зникнення безвісти, позбавлення свободи, насильницького переміщення або депортації близького члена сім'ї заявника;
- витрат на медичну допомогу та на поховання, які були понесені заявником і які безпосередньо пов'язані зі смертю близького члена сім'ї, включаючи витрати, понесені на пошук тіла члена сім'ї та репатріацію останків;
- економічних втрат, спричинених пошкодженням, знищенням або втратою рухомого майна значної вартості, власником якого є заявник [15].

Такий підхід міжнародного Реєстру збитків до класифікації заяв викликає подив. За наявних правил більшість заяв про збитки, завдані

підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців, будуть зберігатися Реєстром у єдиній категорії разом із заявами фізичних осіб про витрати на медичну допомогу та на поховання тощо, у той час як у нібито спеціалізованій (виходячи з назви) категорії А3.5 «Втрата приватного підприємництва» зберігатимуться лише заяви про втрату прибутків, пов'язану із припиненням підприємницької діяльності фізичними особами — підприємцями.

Стосовно цього необхідно зазначити, що збереження заяв міжнародним Реєстром збитків має кінцеву мету. Згідно з пунктом 2.5 статті 2 Статуту Реєстру, робота міжнародного Реєстру збитків, включно з усіма даними про внесені до нього заяви та докази, має стати першою складовою майбутнього міжнародного компенсаційного механізму, форма якого може включати комісію з розгляду заяв і компенсаційний фонд, уповноважені розглядати заяви та виносити рішення та/або виплачувати компенсацію постраждалим [2].

Коментуючи зазначену функцію Реєстру, К. Джорджетті зауважує, що категоризація заяв важлива для подальшої їх оцінки майбутньою міжнародною комісією, яка прийматиме рішення щодо сум компенсацій для постраждалих. Розгляд деяких з категорій також може бути пришвидшеним з огляду на практику Компенсаційної комісії ООН [4, с. 303–304]. До цього слід додати, що до різних категорій заяв майбутньою комісією можуть бути застосовані різні підходи до оцінки.

Отже, було б доцільно при розмежуванні сфер, які охоплюються різними категоріями, до кожної з категорій відносити якнайбільш однорідні види збитків, втрат та шкоди — підхід, якого, на нашу думку, не було дотримано при розробці правил для категорій А3.5 та А3.7.

Крім того, не можна забувати, що за українським законодавством на правовий режим майна фізичної особи не впливає її статус підприємця [18, с. 135–136]. Тому з урахуванням наведених вище правил міжнародного

Реєстру збитків видається можливим стверджувати, що щодо збитків, втрат та шкоди, не пов'язаних із їхньою підприємницькою діяльністю, постраждалі фізичні особи — підприємці можуть подавати заяви у інших категоріях Реєстру із літерним позначенням «А» [10]. Наприклад, щодо житлового нерухомого майна — у категорії А3.1 [19].

Що стосується доказів, які необхідно долучити до заяви, то правила і положення міжнародного Реєстру збитків не містять чітких вказівок стосовно вимог до них.

У випадку категорії А3.5, як згадано вище, Реєстр зазначає можливий перелік доказів («фінансові рахунки фізичної особи-підприємця за роки, що передували втраті, контракти або документи податкової звітності») та вимоги до них («повинні включати докази витрат, які були б понесені для того, щоб отримати дохід, що було втрачено») [11]. Натомість у випадку категорії А3.7 Реєстром лише згадується про «докази проведених ремонтних робіт майна» (пункт 88 форми заяви) [15].

Для суми вимоги заяви у цих категоріях є обов'язковим зазначення методики розрахунку (пункт 37 форми заяви у категорії А3.5 [11] та пункт 84 форми заяви у А3.7 [15]). Утім, вимог до методик немає — видається, що крім методик, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 [20], постраждалі фізичні особи — підприємці можуть застосовувати будь-які інші методики на свій розсуд.

Доказами також може бути інформація з українських державних реєстрів, доступ до якої передбачений відповідно до статті 5 Правил подання, обробки та внесення заяв [21].

Такий гнучкий підхід є правильним, адже дозволяє індивідуалізувати підхід до постраждалих заявників.

Насамкінець, доцільно також розглянути сам процес подання заяв постраждалими фізичними особами — підприємцями.

Згідно зі статтею 2 Правил призначення представників, затверджених міжнародним Реєстром збитків, фізичні особи можуть подавати заяви особисто або через представника. Стаття 7 цих правил також передбачає процедуру подання заяв за допомогою Центрів надання адміністративних послуг [22]. Можливість подання заяв через представників та за допомогою Центрів надання адміністративних послуг станом на момент написання даної статті ще не реалізована.

Відповідно до статті 13 Правил подання, обробки та внесення заяв заяви можуть бути подані до міжнародного Реєстру збитків лише засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Дія) [21].

Реєстр обробляє подані заяви та приймає рішення щодо них у порядку, передбаченому статтями 18–21 Правил подання, обробки та внесення заяв. Зазначені статті встановлюють таке.

За обробку заяв відповідає Секретаріат міжнародного Реєстру збитків, який перевіряє заяви на відповідність технічним вимогам і критеріям прийнятності, класифікує і групує заяви та готує рекомендації Раді Реєстру щодо внесення заяв до Реєстру. Секретаріат також має повноваження надсилати запити заявникам стосовно виправлення, уточнення або щодо необхідності надання додаткової інформації чи доказів.

Критерії прийнятності ґрунтуються на мандаті міжнародного Реєстру збитків і є такими:

- заява подана належним заявником або в належному порядку призначеним представником заявника;
- збитки, втрати чи шкода, яких стосується заява, стались 24 лютого 2022 року або пізніше;
- відповідні збитки, втрати чи шкода були спричинені на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води;

- збитки, втрати чи шкода завдані міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України.

Заява не вноситься до Реєстру, якщо вона є явно необґрунтованою.

Стосовно перевірених Секретаріатом заяв Рада міжнародного Реєстру збитків має найвищі повноваження у частині визначення прийнятності заяв і їхнього внесення до Реєстру. За результатами розгляду Рада може прийняти рішення щодо:

- внесення заяви або групи заяв до Реєстру;
- відмови у внесенні заяви або групи заяв до Реєстру, зазначаючи при цьому про можливість повторного подання заяви (заяв) із виправленими недоліками або про відсутність такої можливості;
- повернення заяви або групи заяв до Секретаріату Реєстру для повторного опрацювання.

При цьому рішення та постанови національних і міжнародних судів, трибуналів та інших судових органів приймаються Реєстром лише як докази, які можуть бути не взяті Радою Реєстру до уваги при прийнятті рішення щодо внесення заяви [21].

Згадана вище вимога щодо подання заяв до міжнародного Реєстру збитків засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг обумовлює наявність відповідного нормативного врегулювання на рівні українського законодавства.

Таке нормативне регулювання забезпечене постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 365 та порядком подання заяв до Реєстру, затвердженим цією постановою [23].

Відповідно до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 365 Міністерство цифрової трансформації України має забезпечувати технічну можливість подання заяв до міжнародного Реєстру збитків протягом шести місяців з дня впровадження правил та положень щодо таких заяв [23].

Правила щодо категорії А3.5 «Втрата приватного підприємництва» були затверджені Реєстром 06 листопада 2024 року, а щодо категорії А3.7 «Інші економічні втрати» — 28 лютого 2025 року. Отже, згідно із зазначеною вище постановою за звичайних умов технічна можливість подання заяв до Реєстру за цими категоріями мала би бути забезпечена до 06 травня 2025 року та до 28 серпня 2025 року відповідно. Утім, станом на момент написання цієї статті в липні 2025 року подати заяву до Реєстру у категоріях А3.5 чи А3.7 неможливо, а значить, у частині категорії А3.5 визначений строк порушений.

З відкритих джерел інформації складно зробити висновок, який саме фактор викликав таку затримку. Директор міжнародного Реєстру збитків, Маркіян Ключковський, зазначає у інтерв'ю про потенційну можливість відкриття заяв для юридичних осіб та держави (без уточнення щодо конкретних категорій) наприкінці літа – напочатку осені [24]. Утім, будь-яка інформація стосовно строків відкриття нових категорій для подання заяв постраждалими на вебсайті самого Реєстру відсутня.

Отже, впровадження технічної можливості подання заяв до міжнародного Реєстру збитків щодо збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців, досі залишається важливою передумовою для захисту прав таких осіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Міжнародний Реєстр збитків продовжує роботу над обліком доказів та інформації, що стосуються збитків, втрат та шкоди, завданих внаслідок агресії Російської Федерації проти України.

Збитки фізичних осіб — підприємців, завдані їхній підприємницькій діяльності, охоплюються двома категоріями для подання заяв до міжнародного Реєстру збитків: А3.5 «Втрата приватного підприємництва» та А3.7 «Інші економічні втрати». Категорія А3.5 стосується заяв щодо втрати прибутків, пов'язаної із припиненням підприємницької діяльності

фізичними особами — підприємцями, а категорія А3.7 — заяв щодо інших збитків, завданих підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців. При цьому щодо збитків, втрат та шкоди, не пов'язаних із їхньою підприємницькою діяльністю, постраждали фізичні особи — підприємці можуть подавати заяви у інших категоріях Реєстру із літерним позначенням «А».

Правила та положення міжнародного Реєстру збитків щодо категорій заяв не позбавлені недоліків. Стосовно теми даної статті головним недоліком є розмежування між збитками, заяви щодо яких подаються до Реєстру в категоріях А3.5 та А3.7. Предмет регулювання категорії А3.5 є, на наш погляд, надто вузьким. Натомість категорія А3.7 охоплює, крім збитків підприємницькій діяльності фізичних осіб — підприємців, багато інших видів збитків, втрат та шкоди, таких як витрати фізичних осіб (не пов'язані із підприємницькою діяльністю) на медичну допомогу та на поховання. Правила та положення щодо категорії А3.5 мають і інші проблеми, зокрема стосовно правової визначеності.

Утім, важливим та позитивним аспектом є гнучкий та індивідуалізований підхід міжнародного Реєстру збитків до подання заяв, особливо в частині прийнятності доказів.

На момент написання цієї статті подати заяву до міжнародного Реєстру збитків у категоріях А3.5 чи А3.7 неможливо. Отже, у подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на імплементації відповідних правил і положень Реєстру у національному законодавстві (як-от у постанові Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 365), а також на подальшій практиці Реєстру щодо розгляду заяв, що будуть подані до нього фізичними особами — підприємцями після забезпечення відповідної технічної можливості.

Крім того, вбачається за необхідне комплексне дослідження всієї класифікації заяв міжнародного Реєстру збитків та правил і положень

Реєстру щодо інших категорій, а не лише тих, що пов'язані із підприємницькою діяльністю фізичних осіб — підприємців.

Література

1. Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) February 2022 — December 2024. *World Bank*. 202 с. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf> (дата звернення: 25.07.2025).

2. Про встановлення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України : Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи від 12.05.2023 № CM/Res(2023)3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961_001-23#Text (дата звернення: 25.07.2025).

3. Відбувся третій раунд переговорів щодо створення міжнародної Комісії з розгляду заяв для України. *Міністерство юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/article/vidbuvsya-tretyi-raund-peregovoriv-schodo-stvorenniya-mijnarodnoi-komisii-z-rozglyadu-zayav-dlya-ukraini> (дата звернення: 25.07.2025).

4. Giorgetti C., Pearsall P. W. Creating an international compensation mechanism for Ukraine. *Research Handbook on International Claims Commission* / ред.: C. Giorgetti, P. W. Pearsall, H. Ruiz-Fabri. Челтнем, 2023. С. 292–308.

5. Мудра І. Р. Інституційні та правові механізми відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Київ, 2025. 241 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/1062> (дата звернення: 25.07.2025).

6. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top> (дата звернення: 26.07.2025).

7. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 26.07.2025).

8. Crawford J. The System of International Responsibility. *The Law of International Responsibility* / ред.: J. Crawford, A. Pellet, S. Olleson. Оксфорд, 2010. С. 17–26.

9. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14.11.2022 № A/RES/ES-11/5. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/5> (дата звернення: 26.07.2025).

10. Категорії заяв, які можуть бути внесені до Реєстру : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 26.03.2024 № RD4U-Board(2024)07-final-UA.
URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

11. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв А3.5. Втрата приватного підприємництва : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 06.11.2024 № RD4U-Board(2024)38-UA.
URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

12. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 28.07.2025).

13. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв А3.4. Втрата оплачуваної роботи : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків,

завданих агресією Російської Федерації проти України, від 06.11.2024 № RD4U-Board(2024)37-Rev1-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

14. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.07.2025).

15. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв А3.7. Інші економічні втрати : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 28.02.2025 № RD4U-Board(2024)51-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

16. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв С3.1. Пошкодження, знищення або втрата активів : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 06.11.2024 № RD4U-Board(2024)42-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

17. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв С3.3. Переміщення (евакуація) бізнесу : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 06.11.2024 № RD4U-Board(2024)44-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 28.07.2025).

18. Юркевич Ю. М. Правовий статус фізичних осіб — суб'єктів підприємництва в Україні. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез доп. учасників науково-практ. семінару (11.11.2022) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 134–138. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/Збірник%20ЦПД%20і%20ГПД.2022.pdf#page=134> (дата звернення: 29.07.2025).

19. Форма та правила подання заяви. Категорія заяв А3.1. Пошкодження або знищення житлового нерухомого майна : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 26.03.2024 № RD4U-Board(2024)08-Rev1-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 29.07.2025).

20. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#top> (дата звернення: 29.07.2025).

21. Правила подання, обробки та внесення Заяв : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 26.03.2024 № RD4U-Board(2024)04-final-UKR. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 30.07.2025).

22. Правила призначення Представників : Рішення Конференції Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, від 08.07.2024 № RD4U-Board(2024)24-final-UA. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (дата звернення: 30.07.2025).

23. Про затвердження Порядку подання заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, що завдані агресією Російської Федерації проти України, до Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2024 № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.07.2025).

24. Реєстр збитків, які росія нанесла Україні за час повномасштабної війни. Маркіян Ключковський. *YouTube*. URL: <https://youtu.be/GbASGrHb9io?si=HzTmeGfYqxQng4Jt&t=447> (дата звернення: 31.07.2025).

References

1. *Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4) February 2022 — December 2024* (2025) World Bank. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf> (Accessed: 25 July 2025).
2. *Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine* (2023) Committee of Ministers of the Council of Europe. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/961_001-23#Text (Accessed: 25 July 2025).
3. *Vidbuvsia tretii raund perehovoriv shchodo stvorennia mizhnarodnoi Komisii z rozghliadu zaiav dlia Ukrainy* [The third round of negotiations on the establishment of an international Claims Commission for Ukraine took place] (2025) Ministry of Justice of Ukraine. Available at: <https://minjust.gov.ua/article/vidbuvsya-tretyi-raund-peregovoriv-schodo-stvorennia-mijnarodnoi-komisii-z-rozglyadu-zayav-dlya-ukraini> (Accessed: 25 July 2025).
4. Giorgetti, C. and Pearsall, P.W. (2023) 'Creating an international compensation mechanism for Ukraine', in C. Giorgetti, P.W. Pearsall, and H. Ruiz-Fabri (eds.) *Research Handbook on International Claims Commission*. Cheltenham, the UK: Edward Elgar Publishing Limited, pp. 292–308.
5. Mudra, I. (2025) *Instytutsiini ta pravovi mekhanizmy vidshkoduvannia shkody, zavdanoi vnaslidok zbroinoi ahresii* [Institutional and legal mechanisms for compensation for damage caused by armed aggression]. dissertation. The Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Sciences of Ukraine. Available at: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/1062> (Accessed: 25 July 2025).

6. *The Constitution of Ukraine* (1996). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-бп#top> (Accessed: 26 July 2025).

7. *The Civil Code of Ukraine* (2003). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (Accessed: 26 July 2025).

8. Crawford, J. (2010) 'The System of International Responsibility', in J. Crawford, A. Pellet, and S. Olleson (eds.) *The Law of International Responsibility*. Oxford, the UK: Oxford University Press, pp. 17–26.

9. *Resolution A/RES/ES-11/5 'Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine'* (2022) *United Nations General Assembly*. Available at: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/5> (Accessed: 26 July 2025).

10. *Decision RD4U-Board(2024)07-final-UA 'Categories of Claims Eligible for Recording'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

11. *Decision RD4U-Board(2024)38-UA 'Claim Form and Rules for Category A3.5 Loss of Individual Enterprise'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

12. *Law of Ukraine 4196-IX 'On the Peculiarities of Regulating the Activities of Legal Persons of Certain Organisational and Legal Forms During the Transition Period and Associations of Legal Persons'* (2025). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (Accessed: 28 July 2025).

13. *Decision RD4U-Board(2024)37-Rev1-UA 'Claim Form and Rules for Category A3.4 Loss of Gainful Employment'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

14. *The Tax Code of Ukraine* (2010). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed: 28 July 2025).

15. *Decision RD4U-Board(2024)51-UA 'Claim Form and Rules for Category A3.7 Other economic losses'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

16. *Decision RD4U-Board(2024)42-UA 'Claim Form and Rules for Category C3.1 Damage, Destruction or Loss of Assets'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

17. *Decision RD4U-Board(2024)44-UA 'Claim Form and Rules for Category C3.3 Relocation (Evacuation) of Businesses'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 28 July 2025).

18. Yurkevych, Yu. (2025) 'Pravovyi status fizychnykh osib — subiektiv pidpriemnytstva v Ukraini [Legal status of natural persons as entrepreneurial actors in Ukraine]', in M. Dolynska, I. Krasnytskyi, and Yu. Yurkevych (eds.) *Aktualni problemy pryvatnoho prava v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv v Ukraini [Current issues of private law in the context of European integration processes in Ukraine]* (11 November 2022). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, pp. 134–138. Available at: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5085/1/36ipnik%20IPII%20i%20PII.2022.pdf#page=134> (Accessed: 29 July 2025).

19. *Decision RD4U-Board(2024)08-Rev1-UA 'Claim Form and Rules for Category A3.1 Damage or Destruction of Residential Immovable Property'* (2024) *Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the*

Aggression of the Russian Federation Against Ukraine. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 29 July 2025).

20. *Resolution 326 'On approval of the Procedure for determining the damage caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation' (2022) Cabinet of Ministers of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#top> (Accessed: 29 July 2025).

21. *Decision RD4U-Board(2024)04-final-UKR 'Rules Governing the Submission, Processing and Recording of Claims' (2024) Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 30 July 2025).

22. *Decision RD4U-Board(2024)24-final-UA 'Rules on the Use of Representatives' (2024) Conference of Participants of the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine*. Available at: <https://rd4u.coe.int/uk/documents> (Accessed: 30 July 2025).

23. *Resolution 365 'On approval of the Procedure for submitting claims regarding compensation for damage, loss, or injury caused by the aggression of the Russian Federation against Ukraine to the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine through the Unified State Web Portal of Electronic Services' (2024) Cabinet of Ministers of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2024-%D0%BF#Text> (Accessed: 31 July 2025).

24. *Reiestr zbytkiv, yaki rosiia nanesla Ukraini za chas povnomasshtabnoi viiny. Markiyan Kliuchkovskiy [Register of Damage caused by russia to Ukraine during the full-scale war. Markiyan Kliuchkovskiy] (2025) YouTube*. Available at: <https://youtu.be/GbASGrHb9io?si=HzTmeGfYqxQng4Jt&t=447> (Accessed: 31 July 2025).